

POSTĘPOWANIE KARNE

KAZUSY Z ROZWIĄZANIAM I

redakcja naukowa
Katarzyna Dudka

Bartłomiej Dobosiewicz
Katarzyna Dudka
Marek Siwek
Rafał Skowron

KAZUSY

SERIA AKADEMICKA

LEX

a Wolters Kluwer business

POSTĘPOWANIE KARNE

KAZUSY Z ROZWIĄZANAMI

redakcja naukowa
Katarzyna Dudka

Bartłomiej Dobosiewicz
Katarzyna Dudka
Marek Siwek
Rafał Skowron

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2013

Stan prawny na 1 marca 2013 r.

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne
Katarzyna Świerk-Bożek

Łamanie
Kamila Tomecka

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font. A small heart symbol is positioned above the letter 'i'. Below the text, there are three horizontal wavy lines that resemble a stylized underline or a decorative flourish.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2013

ISBN: 978-83-264-4202-5

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska SA

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Przedmowa	9
1. Przepisy wstępne	11
2. Uczestnicy procesu karnego	17
3. Środki zapobiegawcze	31
4. Postępowanie przed sądem I instancji	36
4.1. Przebieg rozprawy głównej	40
4.2. Postępowanie odwoławcze	94
4.2.1. Dopuszczalność środka odwoławczego	94
4.2.2. Wymogi formalne środka odwoławczego	99
4.2.3. Granice środka odwoławczego	103
4.2.4. Orzekanie przez sąd odwoławczy poza granicami środka odwoławczego	107
4.2.5. Rozstrzygnięcia sądu odwoławczego	116
4.2.6. Zakazy <i>reformationis in peius</i> i reguły <i>ne peius</i>	118
4.2.7. Przebieg rozprawy odwoławczej i posiedzenia odwoławczego	124
5. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	129
6. Koszty postępowania	135
Bibliografia	145
Wykaz orzeczeń	149
Akty prawne	157
Indeks rzeczowy	159

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- d.k.p.k. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- k.w. – ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 275 z późn. zm.)

Czasopisma, zbiory orzeczeń

- Biul. PK – Biuletyn Prawa Karnego
- Biul. SN – Biuletyn Sądu Najwyższego
- CzPKiNP – Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
- KZS – Krakowskie Zeszyty Sądowe
- NP – Nowe Prawo
- OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa

OSNPG	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	- Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	- Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	- Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	- Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
PiP	- Państwo i Prawo
POSAG	- Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
Prok. i Pr.	- Prokuratura i Prawo
PS	- Przegląd Sądowy
WPP	- Wojskowy Przegląd Prawniczy

Inne

ETPC	- Europejski Trybunał Praw Człowieka
SA	- Sąd Apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy
TK	- Trybunał Konstytucyjny

PRZEDMOWA

Zbiór kazusów z prawa karnego procesowego, który oddajemy do rąk Czytelników, przeznaczony jest przede wszystkim dla aplikantów Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, aplikantów korporacji prawniczych i słuchaczy seminariów z prawa karnego procesowego uniwersyteckich wydziałów prawa, a także studentów wyższych lat studiów prawniczych pragnących pogłębić swoją wiedzę z postępowania karnego, przede wszystkim w jej praktycznym wymiarze. Sądzymy, że zainteresuje on także prawników-praktyków.

Poziom trudności zaprezentowanych w zbiorze kazusów odpowiada w zasadzie poziomowi, jaki spotyka się w czasie egzaminów sędziowskiego, prokuratorskiego czy adwokackiego. Każdy z zaprezentowanych kazusów zawiera rozwiązanie mające oparcie w obszernym orzecznictwie Sądu Najwyższego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, sądów powszechnych, a także w poglądach doktryny, z uwzględnieniem najnowszych orzeczeń i publikacji.

Istotnym walorem opracowania jest, jak nam się wydaje, wykorzystanie niemal w stu procentach prawdziwych stanów faktycznych, z którymi zetknęliśmy się podczas pracy zawodowej: analizowania, przede wszystkim w toku badań aktowych, jakości stosowania prawa przez organy ścigania i organy wymiaru sprawiedliwości (dr hab. Katarzyna Dudka, prof. nadzw. UMCS, pracownik Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie); orzekania w Wydziale Odwoławczym Sądu Okręgowego w Lublinie (dr Marek Siwek, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Krakowie); wykonywania zawodu adwokata w okręgu warszawskim (Bartłomiej Dobosiewicz), odbywania aplikacji sędziowskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Rafał Skowron).

Zgromadzone w zbiorze kazusy zostały pogrupowane tematycznie, co ma przede wszystkim znaczenie porządkujące, chociaż mamy świadomość, że w niektórych przypadkach umieszczenie kazusu w tej czy innej części ma charakter umowny, przede wszystkim z tego powodu, że zostały w nim omówione różnego rodzaju kwestie procesowe. Indeks rzeczowy umożliwi Czytelnikowi szybkie odnalezienie interesującej go problematyki.

Mimo że poszczególne kazusy są opracowane przez różnych autorów i w pewnym sensie odzwierciedlają nasze zainteresowania i aktywność zawodową, zbiór jest wspólnym dziełem. Świadomie niektóre zagadnienia zostały opracowane bardziej szczegółowo (postępowanie przed sądem I instancji, postępowanie odwoławcze i kasacyjne), przede wszystkim dlatego, że mamy świadomość ich znaczenia oraz poziomu trudności, jakie rodzą w praktyce. Dużo miejsca zajmują kazusy dotyczące rozstrzygania w przedmiocie kosztów postępowania, co powinno zainteresować zwłaszcza adwokatów i aplikantów adwokackich, jak również przyszłych sędziów.

Autorzy

1. Przepisy wstępne

Kazus 1

Wobec dwukrotnego umorzenia przez Prokuratora Rejonowego w K. postępowania karnego pokrzywdzony Justyn P. wniósł do Sądu Rejonowego w K. subsydiarny akt oskarżenia przeciwko Dariuszowi O., oskarżając go o to, że w dniu 10 maja 2011 r. w K., działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, wprowadził go w błąd co do zamiaru sfinalizowania transakcji przy sprzedaży lasera krzyżowego HILTI oraz piły spalinowej łańcuchowej STIHL za pośrednictwem aukcji internetowej, czym doprowadził pokrzywdzonego do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie 3892 zł, tj. o czyn z art. 286 § 1 k.k. Justyn P. udzielił pełnomocnictwa adwokatowi jedynie do sporządzenia i wniesienia aktu oskarżenia, natomiast w toku postępowania sądowego nie był reprezentowany przez pełnomocnika. Na pierwszej rozprawie głównej, po odczytaniu aktu oskarżenia, Justyn P. oświadczył, że nigdy wcześniej nie brał udziału w postępowaniu przed sądem i nie bardzo wie, co ma robić. Sąd poinformował oskarżyciela posiłkowego, że obowiązuje zasada domniemania niewinności, z której wynika, że jeśli oskarżyciel nie udowodni winy oskarżonego, zostanie on uniewinniony. Wobec tego pokrzywdzony musi przedstawić dowody świadczące o winie oskarżonego, przede wszystkim wskazujące, że oskarżony Dariusz O. rzeczywiście wprowadził go w błąd, nie mając zamiaru sfinalizować transakcji. Sąd wskazał przy tym, że konieczne jest przedstawienie dodatkowego dowodu, np. z dokumentu w postaci faktury, który potwierdzałby wysokość kwoty wskazanej w akcie oskarżenia.

Wskaz podstawę prawną i oceń prawidłowość pouczenia Justyna P. przez sąd.

Obowiązek pouczenia uczestników procesu karnego o ciężących na nich obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach wynika z uregulowanej w art. 16 § 1 k.p.k. zasady informacji oraz wskazanej w art. 16 § 2 k.p.k. zasady lojalności władzy. Zgodnie z art. 16 § 1 k.p.k., jeśli z przepisu szczególnego wynika obowiązek pouczenia o ciężących na uczestniku obowiązkach lub przysługujących mu uprawnieniach, brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie mogą wywoływać negatywnych konsekwencji procesowych dla tego uczestnika. Jak jednak wskazuje Sąd Najwyższy, „skutki mylnego pouczenia nie mogą przyznawać stronie uprawnienia, jakiego ustawa w ogóle nie przewiduje”, np. prawa do cofnięcia wniosku o ściganie przestępstwa zgwałcenia (zob. postanowienie SN z dnia 26 lutego 1999 r., V KZ 12/99, Prok. i Pr.-wkł. 1999, nr 9, poz. 6; por. postanowienie SA w Krakowie z dnia 16 września 1999 r., II AKz 215/99, KZS 1999, z. 8–9, poz. 56 oraz postanowienie SA w Warszawie z dnia 7 maja 1999 r., II AKz 152/99, OSA 2000, z. 7–8, poz. 62). T. Gardocka słusznie stoi na stanowisku, że w przypadku niepouczenia pokrzywdzonego o skutkach niepodzielności podmiotowej wniosku wbrew wynikającemu z art. 12 § 2 k.p.k. obowiązkowi, wyrażona w art. 16 § 1 k.p.k. zasada infor-

macji ma w tym wypadku zastosowanie. Jeśli więc pokrzywdzony, który nie został pouczoney o treści art. 12 § 2 k.p.k., po rozpoczęciu przewodu sądowego na rozprawie głównej oświadcza, że wiedząc o skutkach niepodzielności wniosku, nie złożyłby go i nie chce ścigania sprawcy, postępowanie powinno ulec umorzeniu nawet bez cofnięcia wniosku przez pokrzywdzonego (T. Gardocka, *Wniosek o ściganie osoby najbliższej*, NP 1980, nr 2, s. 78–79). Obowiązek pouczenia w kodeksie postępowania karnego został nałożony na organ procesowy w kilkudziesięciu przepisach (art. 6, 12 § 2, art. 49a, 52 § 2, art. 75 § 1, art. 100 § 2, art. 100 § 6, art. 117 § 1, art. 120 § 2, art. 129 § 1 i 2, art. 168, art. 175 § 1, art. 182 § 2, art. 191 § 2, art. 217 § 4, art. 220 § 3, art. 224 § 1, art. 229, art. 244 § 2, art. 253 § 3, art. 261 § 1, 2 i 3, art. 267, art. 268 § 2, art. 273 § 1, art. 300, art. 305 § 4, art. 308 § 2, art. 313 § 1 i 3, art. 314, art. 321 § 1 i 6, art. 325f § 3, art. 325g § 2, art. 334 § 2, art. 375 § 2, art. 377 § 5, art. 390 § 2, art. 451, art. 517b § 3, art. 607k § 2, art. 665 § 1, art. 668 § 2).

Wynikająca z art. 16 § 2 k.p.k. zasada lojalności władzy rozciąga zakres pouczenia i wynikające z jego braku lub z mylnego pouczenia skutki poza wskazane w przepisach szczególnych przypadki. Zgodnie z tą regulacją organ prowadzący postępowanie powinien, w miarę potrzeby, udzielać uczestnikom postępowania pouczenia o ciężących obowiązkach i przysługujących im uprawnieniach także w wypadkach, gdy ustawa wyraźnie takiego obowiązku nie nakłada. Brak pouczenia, gdy z okoliczności wynika, że było ono niezbędne, a mylne pouczenie w każdym przypadku, nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy.

W przeciwieństwie do postępowania administracyjnego, w którym na organy procesowe nałożony jest obowiązek udzielenia stronom informacji zarówno prawnej, jak i faktycznej, przez co należy rozumieć pouczenie strony o tym, jak powinna się zachować dla uniknięcia szkody wynikłej z powodu niezajomości prawa, a także wyjaśnienie, w jakiej sytuacji faktycznej się znajduje (art. 9 k.p.a.), w procesie karnym dopuszczalne jest wyłącznie pouczenie o sytuacji prawnej, przede wszystkim z tego powodu, że proces karny jest kontradiktoryjny i występują w nim strony reprezentujące przeciwstawne interesy prawne. Udzielenie pouczenia odnośnie do stanu faktycznego oznaczałoby bezpodstawne preferowanie interesów jednej ze stron kosztem drugiej (K. Dudka, M. Książek, *Zasada informowania w kodeksie postępowania administracyjnego a zasada informacji w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2005, nr 11, s. 84–97; por. M. Jankowski, *Obowiązek udzielenia informacji prawnej w procesie karnym*, NP 1983, nr 6, s. 72–73). Należy zaaprobować pogląd Sądu Apelacyjnego w Krakowie, że sąd nie ma obowiązku wskazywania stronom, jakie fakty powinny być udowodnione, aby roszczenie zostało uwzględnione lub oddalone, ani wyznaczać terminów do zgłaszania wniosków dowodzących tego rodzaju fakty. Takie postępowanie byłoby zarówno zaprzeczeniem zasady lojalności, jak i oznaczałoby stronniczość wobec jednej ze stron (wyrok SA w Krakowie z dnia 3 lutego 2000 r., II AKa 247/99, KZS 2000, z. 2, poz. 23). Sąd Najwyższy wskazał natomiast, że niedopuszczalne jest informowanie o wykładni prawa karnego materialnego w konkretnej sprawie, treści rozstrzygnięcia co do meritum, a także jego oceny, gdyż powodowałyby to uzasadnione wątpliwości co do bezstronności organu procesowego (uchwała SN z dnia 15 lipca 1974 r., KwPr 2/74, OSNKW 1974, nr 10, poz. 179).

W zaprezentowanym stanie faktycznym sąd bez wątpienia wykroczył poza granice informacji, do której udzielenia był uprawniony, co jednocześnie powoduje powstanie wątpliwości co do bezstronności sędziiego (*iudex suspectus*).

(K.D.)

Prokurator Rejonowy w K.-K. postawił Algernonowi A. i Rupertowi B. zarzut popełnienia przestępstwa z art. 286 § 1 i art. 298 § 1 w zw. z art. 11 § 2 k.k., polegającego na tym, że, działając wspólnie i w porozumieniu w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, aby uzyskać odszkodowanie z tytułu ubezpieczenia OC dla Maurycyego M., w dniu 25 października 2011 r. na skrzyżowaniu ul. Kowalskiej z ul. Jatczaną w K.-K. spowodowali kolizję drogową. Algernon A., prowadząc samochód osobowy marki Audi A4 o nr rej. XX 00000, uderzył w tył samochodu osobowego marki Jeep Cherokee o nr rej. XY 00000 prowadzonego przez Ruperta B., w wyniku czego pojazd ten uderzył w jadący od ul. Kowalskiej – drogą z pierwszeństwem przejazdu – samochód marki Honda Civic o nr rej. YX 0000X, wprowadzając w błąd pracowników Towarzystwa Ubezpieczeń i Reasekuracji Competenta S.A. co do przypadkowości tego zdarzenia i udziału osób uczestniczących w kolizji, doprowadzając tym samym wyżej wymienione Towarzystwo do niekorzystnego rozporządzenia mieniem przez przyznanie i wypłaty w dniu 24 listopada 2011 r. żonie Ruperta B., Jolancie B., odszkodowania z tytułu umowy ubezpieczenia samochodu osobowego marki Jeep Cherokee o nr rej. XY 00000 w kwocie 18 077,44 zł oraz z tytułu umowy ubezpieczenia samochodu osobowego marki Audi A4 o nr rej. XX 00000 Alicji A. kwoty 17 732,35 zł, czym działali na szkodę Towarzystwa Ubezpieczeń i Reasekuracji Competenta S.A. w W.

Na rozprawie w dniu 20 sierpnia 2012 r. Sąd Rejonowy w K.-K. zastosował wobec Algernona A. tymczasowe aresztowanie na okres dwóch miesięcy. W uzasadnieniu wskazał, że zastosowanie izolacyjnego środka zapobiegawczego wynika z ponownej zmiany wyjaśnień przez oskarżonego i zaprzeczeniu zarzutów, co powoduje konieczność przeprowadzenia dalszego postępowania dowodowego. Zdaniem Sądu Rejonowego „na wymiar kary i jej wysokość wpłynie na pewno postawa oskarżonego i kilkakrotna zmiana jego wyjaśnień. Z dużym prawdopodobieństwem można zatem przyjąć, że wymierzając karę, sąd orzeknie karę bezwzględną pozbawienia wolności. Będzie ona wysoka”.

Oceń uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego z punktu widzenia obowiązujących naczelnych zasad procesu karnego.

Przed wszystkim konieczne jest rozważenie zasadności zastosowania środka zapobiegawczego z punktu widzenia prawa oskarżonego do obrony. Stosowanie środków zapobiegawczych uzależnione jest od łącznego spełnienia przesłanek określonych w art. 249 § 1 k.p.k. i co najmniej jednej przesłanki z art. 258 § 1–3 k.p.k. (przesłanki szczególne). Orzeczenie środka zapobiegawczego z przyczyn innych niż wskazane w tych przepisach, powoduje rażące naruszenie prawa procesowego, rodzi także konsekwencje na tle ingerencji w prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego określonego w art. 5 EKPC (tymczasowe aresztowanie), w prawo do prywatności uregulowane w art. 8 EKPC (nieizolacyjne środki zapobiegawcze) oraz w prawo jednostki do swobodnego opuszczenia kraju (także własnego), wynikające z art. 2 ust. 2 Protokołu nr 4 do EKPC (zakaz opuszczania kraju – art. 277 k.p.k.). Poręczenie majątkowe ingeruje natomiast w prawo do własności przewidziane w art. 1 Protokołu nr 1 do EKPC, który gwarantuje każdej osobie fizycznej i prawnej poszanowanie mienia. Granice stosowania ograniczeń praw człowieka wyznacza art. 18 EKPC, wskazując, że ograniczenia praw i wolności, na które zezwala konwencja, nie mogą być stosowane w innych celach niż te, dla których je wprowadzono. Oznacza to, że wprowa-

POSTĘPOWANIE KARNE

KAZUSY Z ROZWIĄZANIAMI

Katarzyna Dudka – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; profesor Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie.

Marek Siwek – doktor nauk prawnych; sędzia Sądu Okręgowego w Lublinie; wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

Bartłomiej Dobosiewicz – doktorant w Katedrze Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; adwokat Okręgowej Rady Adwokackiej w Warszawie.

Rafał Skowron – doktorant w Katedrze Postępowania Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; aplikant sądowy w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

■ W książce zaprezentowano ponad sto kazusów z zakresu postępowania karnego wraz z rozwiązaniami opartymi na bogatym orzecznictwie Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także na poglądach doktryny procesu karnego.

■ Opracowanie niemal w całości powstało na podstawie prawdziwych stanów faktycznych, z którymi autorzy zetknęli się w trakcie pracy zawodowej. Rozwiązania kazusów nie ograniczają się tylko do wskazania gotowych odpowiedzi, lecz również umożliwiają zdobycie umiejętności ich analizowania. Szczególnie przydatna może się okazać część zbioru dotycząca postępowania przed sądem I i II instancji, a także ta, w której przedstawiono zagadnienia z zakresu kosztów procesu, zazwyczaj pomijane w tego rodzaju opracowaniach.

■ Publikacja przeznaczona jest przede wszystkim dla aplikantów sądowych, prokuratorskich i adwokackich oraz studentów prawa.

ISBN 978-83-264-4202-5

9 788326 442025

Cena 49 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl